

УДК 72.033.4(477)«11/14»

ПОХОВАННЯ АРХІТЕКТОРІВ У ДАВНІЙ РУСІ У СВІТЛІ УКРАЇНСЬКИХ ЛЕГЕНД ПРО БУДІВНИЧИХ

Ю. Диба, к. арх.

Національний університет «Львівська політехніка»

Постановка проблеми. Питання належності суспільства княжої доби до архітекторів, будівничих та визначення їх соціального статусу й ролі у тогочасному соціумі безпосередньо пов'язане з питанням збереження пам'яті про них у наступних поколіннях. Воно вимагає ретельного вивчення, хоча донині залишається поза увагою історично-архітектурної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У літературі археологічного, історичного та етнологічного спрямування на сьогодні є чимало повідомлень про творців архітектури княжої доби. Їх систематизація [1; 2] дає підстави для виділення окремої групи свідчень меморіального характеру. Зокрема збереглися історичні відомості про вшанування могил будівничих відомих давньоруських храмів, виявлено поховання, які можливо пов'язати з архітекторами, простежено їхні специфічні ознаки тощо. Виокремлення таких матеріалів із позаархітектурного наукового обігу доводить важливість їх подальшого вивчення та аналізу щодо кореляції українськими фольклорними текстами, які розповідають про будівничих і згадують обставини зведення храмів.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – висвітлення зв'язку між археологічними знахідками, легендарними свідченнями про архітектурну діяльність та реальними подіями, зафіксованими в історичних документах.

Виклад основного матеріалу. Відомостей про імена майстрів, безпосередньо задіяних у сфері будівництва об'єктів монументальної архітектури на теренах Русі від язичницької доби до кінця XIV ст., є не так уже й багато – три десятки. До таких поодиноких фактів треба віднести доволі пізні повідомлення зі Псковських літописів про спорудження майстром Кирилом у 1374 р. церкви св. Кирила у Пскові: *В лето 6882. Мастеръ церковный Кирилъ поставил церковь камену въ свое имя святого Кирила архиепископа Иерусалимскаго* [3, с. 28]. У 1962 р. серед фундаментів псковської церкви св. Кирила, яка виявилася невеликим приватним храмом (12,0×9,7 м), археологи виявили єдине поховання яке, без сумніву, належить будівничому Кирилу. Майстер був похований у власному приватному храмі, збудованому *въ свое имя* (рис. 1) [4].

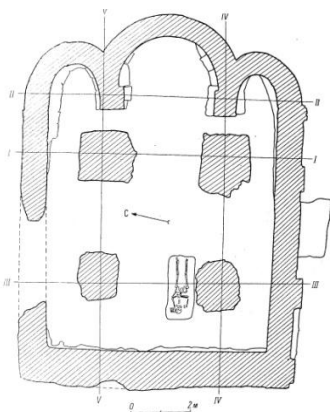

Рис. 1. План храму св. Кирила у Пскові з похованням майстра Кирила
(за В. Д. Білецьким).

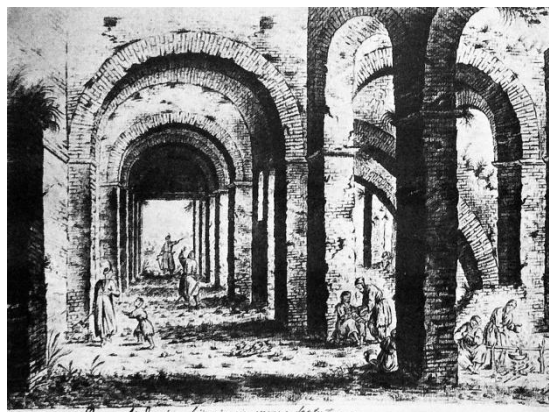

Рис. 2. Собор святої Софії.
Західні галереї, вигляд із півночі.
(Я. Вестерфельд), 1651 р.

Перше повідомлення про вшанування пам'яті будівничих збереглося у «Щоденнику» австрійського дипломата Е. Лясоти. Перебуваючи 7–9 травня 1594 р. у Києві, він відвідав Святу Софію (Sanctae Sophiae) та Києво-Печерський монастир. Оглядаючи Софію, він описав поховання руських князів, а також гробниці Іллі Моровлянина (Eliae Morowlin) та його товариша. Далі Е. Лясота згадав *місце, де похоронені ті, що давали гроші на церкву і будували її. Але поруч немає ніякого пам'ятника (monumentum)* [5, с. 100]. Інформатори цього повідомлення очевидно розрізняли меценатів та будівничих храму. Софійський собор, який пережив монгольську навалу і кілька пізніших руйнувань, згадує ветхий. У такому стані він був ще в середині XVII ст. (рис. 2), тому не дивно, що Е. Лясота зауважив, що поруч *немає ніякого пам'ятника*. Місто лише потрохи відроджувалося на руїнах своєї колишньої слави, і збереження у той час пам'яті про місце поховання будівничих є дуже показовим.

Факт тривалого та географічно широкого побутування звісток про будівничих київського храму св. Софії підтверджено фольклорними матеріалами, записаними у Галичині. Колядку про будівництво св. Софії (яку М. Зубрицький записав у с. Мшанці на Старосамбірщині) проаналізували І. Франко [6] та М. Грушевський [7, с. 214–218]:

*1. А що нам було за нащадку світу?
Ой не було ж нам – хіба сина вода.
Синая вода та й білий камінь.
А прикрив Господь сиров землицев,
5. Виросло на нім кедрове дерево,
Барз височейке і барз слічнейке,
Висмотріла го Пресвята Діва,
Зізвала к нему сорок ремісників
«Ой підіте ж ви, ремісничейки,
10. А зітніте ж ви кедрове древо,
Збудуйте з него святу Софію –
Святу Софію в святім Кійові,
Би на ній било сімдесять верхів,*

*Сімдесять верхів, сімдесять
крижів,
15. Семеро дверей, а одні підлоги»
День будували – в ночі втікало.
В ночі втікало – в день прибивало.
А зіслав Господь ангела з неба:
Не влякайтеся, ремесничейки,
20. Дав то вам Господь ведлуг
силойки.
Крижі робіте, верхи зводіте!»
Єден вершейко барз височейко –
Барз височейко і барз слічнейко.
А в тім вершейку золотий престіл.*

Компілятивний характер цієї колядки (цитованої у фрагментах) відзначав І. Франко. За висловом М. Грушевського ця колядка є дуже мозаїчним «попури» легендарних тем. В її початку історик вбачає творення світу й історії хресного дерева. Далі йдеться про побудову св. Софії Київської, зі звичайним заздоровним закінченням на честь господаря, й до того долучено фрагмент про облогу якоїсь української церкви польським військом.

І. Франко акцентував увагу на рядки, в яких ремісники вдень працювали, а вночі лякалися й змушені були тікати з місця праці з невідомої причини. На думку О. Веселовського, публікацію якого цитує І. Франко, тут може йтися про відомий мотив, коли збудоване за дня, вночі пропадало під землю. І лише після встановлення хреста стіни храму чудесним чином підіймаються на денну поверхню. На наш погляд, у цьому фрагменті слід вбачати відгомін згадок про тривале будівництво храму, який зводився лише у літні сезони. Ці сезонні етапи, з припиненням будівництва у зимовий період, і відображено у сюжеті, коли «ремісничейки» неодноразово розбігалися з будови та сходилися знову з намови ангела.

Коли після ночі (майстри) приходили на місце будови, вони не знаходили навіть сліду вчорашньої роботи, церква ховалась під землею. Будували багато літ, а на землі нічогосінько не було кам'яних мурів. Налякані майстри надумали кинути працю й утекти. Купили човна і вночі всі дванадцять рушили від берега. Після цілонічної їзди, на світанку, вони знов опинились коло печерської гори. Видно, Бог не хотів їх від'їзду – і вони знов стали до праці. Нарешті, одної ночі з'явився майстрам Бог і сказав, аби другого ж дня кінчали будову: поставили бані й хрест. Майстри

зробили се за один день. Вночі, коли вони спали, якась жінка, йдучи повз (будову), побачила як церква й дзвіниця швидко виходять із землі. Жінка злякалась і крикнула – церква спинилась. Вставши рано, майстри побачили чудо. Але се тільки ледве половина церкви була над землею, друга частина її лишилася в землі: крик жінки не дав їй вийти цілій; жінка мала грішні очі, і церква більш ніколи не підіймалась. Митрополит київський покликав майстрів і дав їм на вибір – або лишитися в Лаврі до смерті на всім монастирським утриманні, або взяти гроші. Одинадцять майстрів схотіло стати монахами, дванадцятий побажав дістати гроші. На долю його припало більш тисячі тисяч. Одержавши гроші, він став гуляти і за кілька літ став сливе ницим. В місті роботи не було, і він пішов до митрополита, просячи прийняти й його до монахів. Митрополит відрік, що він може лишитись, тільки коли його згодяться прийняти ті одинадцять майстрів, що вже зайняли одну з келій у печерах. Та в келії одинадцяти братів було затісно. Але на прохання брата, що покаявсь, вони розсунулись, і він ліг між ними. Голова його лягла нижче голови братів і одна нога лишилась зігнута. Таку й бачимо ми її тепер в печері дванадцяти братів. Кожного року, одначе коліно розгинається на макове зерно, і, як нога випростається зовсім, тоді буде кінець світу.

Суттєво те, що майстри, котрі будували монастирську церкву, так і залишилися у ній монахами й були поховані у лаврських печерах. Е. Лясота також згадав поховання дванадцятьох, котрі будували монастир [5, с. 101]. З деякими видозмінами ця ж легенда побутувала і в Галичині [8, с. 186]:

А ті майстри зараз повмирили, тільки наймолодчий зістався, і пішов собі в світ. А тих поховали всіх в пецерах під тою церквою: кожному дали труну, і так повідкриваних поховали разом, бо вони святі стали. Минуло щось одинадцять літ, аж той наймолодший брат почув, що буде вмирати вже, та й пішов просто до Києва в ті пецери, та й став обходити своїх братів і заглядати до них – аж прийшов до найстаршого, Лавра, та й каже: Посунься, брате, нехай ляжу коло тебе». І той вмерший брат посунувся, а той ліг коло нього; але не мав ще де одної ноги положити, то поставив її на другій нозі, так що зігнув коліно. І там так воно є і донині, всі лежать, як живі.

Участь у лаврському сюжеті жінки, крик якої спинив ріст із землі храму, нагадує про участь жінки в легендах, пов'язаних із спорудженням білокам'яного храму XII ст. у Василеві на Буковині [9]. З однієї з них довідуємося про майстра на ім'я Манолій [10, с. 84]:

Вже третій день майстри кладуть стіни церкви. Що за день зведуть, те вночі боги повалять. Звернулися майстри до найстарших за порадою, і ті відповіли: щоб мури трималися, потрібно під перший камінь

покласти кістки і кров людську. На ранок майстри домовились між собою: замурують в стіну ту жінку, яка першою до них прийде. Мурують і все поглядають на дорогу. Затремтіло серце у Манолія: першою з обідом до них йшла його дружина. І сказав старий майстер своїй подрузі: «Ставай на стіну, я тебе замурую для жарту». Повірила жінка і добровільно пішла на стіну. Манолій, затиснувши зуби, все мурує, та мурує... Через якийсь час жінка вже не могла ногами ворухити, уже не сміється, тільки говорить: «Не жартуй, чоловіче, я вже ніг не витягну, цегла давить мене». А Манолій, відвернувши очі, тільки мурує, аж руки його тремтять. Мур уже росте по пояс, уже по груди.

Ще одна легенда свідчить про можливість поховання будівничого при церкві [10, с. 100]:

Багато-багато років тому у Василеві стояла висока кам'яна церква. Будували її народні умільці – неперевершені майстри своєї справи. Коли вони вже закінчували роботу, бояриня, що володіла селом, запитала будівельників: «Чи думаєте спорудити храм такої ж висоти в інших володіннях?» Почувши ствердну відповідь, розгнівана володарка наказала зняти риштування саме в той час, коли майстри перебували на високій церковній бані. Щоб врятуватись від голодної смерті, будівничі виготовили з драниці крила. Та коли почали стрибати, крила їх не витримали і майстри розбилися на смерть.

У Василеві на Дністрі, де записані ці легенди, біля північної стіни фундаментів білокам'яного храму XII ст. (рис. 3), археологи виявили саркофаг (№ 10) із похованням будівничого (рис. 4). На плиті, що накривала саркофаг, поміж «знаків рюриковичів» у формі двозубців, геометричних знаків, трикутників тощо, є зображення символічного знаку – «вавилона». Б. Тимощук вважав, що вирізані на могильній плиті «знаки рюриковичів» (двозубці) є родовими знаками теребовлянського князя Василька, якому у першій половині XII ст. належали землі Подністров'я, а неглибокі округлі ямки, розташовані на краю плити, позначали кількість збудованих майстром храмів. На думку дослідника, будівничий міг бути особою, залежною від князя.

Подібними знаками, зокрема й «вавилонами», відзначаються й інші поховання, пов'язувані з будівничими/архітекторами. Такий «вавилон» накреслено на плиті поховання болгарського вельможі (чъргубиля) Мостича (X ст.) [11]. Його ім'я, похідне від слова «міст», пов'язують із виконанням обов'язків придворного організатора будівельних робіт, в обов'язок якого зокрема входило і піклування про стан шляхів.

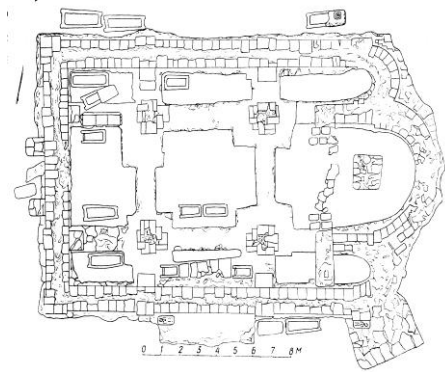

Рис. 3. План фундаментів
білокам'яного храму XII ст. з
літописного Василева
(за Б. Тимощуком).

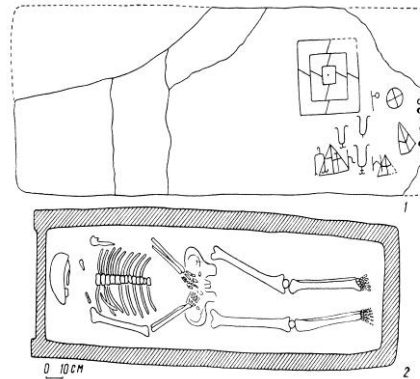

Рис. 4. Саркофаг № 10 із
похованням будівничого,
виявлений при фундаментах храму
у Василеві
(за Б. Тимощуком).

Імовірно, що ім'я іншого будівничого вибито на могильній плиті-камені (XII ст.) зі зображенням «вавилона» (рис. 5), виявленій біля с. Кузнецово, близько Бежецька. На камені є також напис з іменем СТЕПАНЪ. Думку про те, що цей камінь є надгробком будівничого Степана, вперше висловив М. Ільїн [12, с. 90]. З іншого боку, категорично відкинули таку можливість Г. Полякова та М. Фехнер, які вважають «вавилони» дошками для гри в «млин» (рос. «мельница») [13]. Проте відкриття «вавилона» на надмогильній плиті з Василева унеможливорює однозначне трактування подібних зображень як ігрової поверхні.

Знаки, подібні до викарбуваних на поховальній плиті з Василева (зокрема трикутники з перехрестями всередині), виявлено й на могильних плитах із Изборська, поруч із хрестом XIV–XV ст., який отримав назву «Труворового» (рис. 6, 7) [14].

Окремого аналізу вимагає сюжет василівської легенди про замурування жінки. На думку Б. Тимощука, у ньому трансформувалися реальні ритуали жертвоприношень, здійснені при цьому храмі. В основі фундаментів контрфорсів, якими підсилювали храм у XIII ст., виявили дитячі кістяки. Водночас аналогічні легенди поширені на інших теренах, а також у румунському фольклорі. Аналізуючи сюжет колядок про Святу Софію, І. Франко звернув увагу і на румунську народну легенду про майстра Маноле [6, с. 262–266].

Рис. 5. Камінь із с. Кузнецово біля Бежецька, XII ст. (за Г. Ф. Поляковою та М. Ф. Фехнер).

Рис. 6. Зображення «вавилона» з надмогильної плити з Ізборська.

Рис. 7. Зображення трикутника з надмогильної плити з Ізборська.

Фабула цієї балади (аналогічно до василівської легенди) заснована на міфопоетичному оповіданні про майстра/будівничого, який приніс у жертву свою дружину, помістивши її всередину стіни збудованої будівлі. *Негру Воде (Чорний князь) надумав збудувати монастир й доручив цю справу майстру Маноле та його товаришам, проте попередив: якщо майстри побудують монастир, з яким не зрівняється жоден інший на світі, він обсиле їх золотом і зробить боярами, якщо ж вони не зуміють цього зробити, він замурує їх живцем. Будівничі почали роботу, але все, що вони будували вдень, вночі руйнувалося. Так тривало чотири дні. Маноле припинив працювати, ліг спати і побачив сон. Коли він прокинувся, то розповів, що почув голос з неба. Цей голос сказав, що для того, аби побудувати монастир, вони повинні замурувати в стіні дружину чи сестру одного з майстрів, ту, що перша прийде вранці, щоб принести їжу. На світанку Маноле піднявся на риштування і побачив, що по лем іде його молода дружина Анна й несе їжу і вино. Побачивши її, майстри зраділи й сказали, що хочуть жартома її замурувати, щоб вона не лякалася. Маноле починає зводити перед нею стіну. Ганна лякається і каже, що стіна занадто сильно стискає її тіло. Маноле продовжує працювати і замурує Ганну повністю. Лише тихий голос було чути з-за стіни: «Стіна тисне на мене занадто сильно, вона проламує мої груди, розчавлює мою дитину, життя йде з мене!».*

Так було збудовано монастир Арджеша (1512–1521 рр.). Далі сюжет балади розгортається також подібно до сюжету василівської легенди. Негру Воде запитує майстрів, чи зможуть вони побудувати для нього ще кращий монастир. Майстри, сидячи на риштуваннях, відповідають, що вони кращі будівельники в світі, і можуть побудувати для Негру Воде ще прекрасніший монастир. Тоді він наказує обрубати риштування. Залишені напризволяще майстри вирішують зробити собі крила з тонких дошок, стрибають з даху, але падають і розбиваються.

Легенду про майстра Маноле вперше опублікував румунський письменник В. Александрі у 1852 р. [15]. Давня форма сюжету балади, переважно на румунському матеріалі (у зіставленні з іншими балканськими паралелями), була вивчена в монографії М. Еліаде [16]. Порівнюючи балканські варіанти сюжету балади про майстра Маноле, дослідник дійшов висновку, що він заснований на обряді будівельної жертви. Таке жертвоприношення необхідне для того, аби ввести в нову будівлю душу, задля чого й має бути убита інша жива істота.

Незважаючи на те, що балада про майстра Маноле надзвичайно популярна у Румунії, походження цього сюжету з монастиря Арджеша викликає неабиякі сумніви. Саме у буковинському Василеві зафіксована могила майстра, що корелюється з прикінцевою частиною легенди про загибель Маноле/Манолія. До того ж, буковинський храм суттєво старший від храму монастиря Арджеша, відтак цей прикінцевий сюжет міг народитися саме у Василеві.

Не можна оминати ще один приклад поховання архітектора княжої доби. Ім'я монаха-будівничого відоме з напису на мармуровій плиті з Тамані – Іоанникій (рис. 8).

Рис. 8. Мармурова плита з Тмурокані з написом про смерть монаха-будівничого Іоанникія. Керченський музей (за В. В. Латишевим).

Плиту, виконану з білого мармuru із синюватими прожилками, яка зберігається в Керченському музеї, було придбано в Тамані на початку ХХ ст. Вона має форму прямокутного блока розмірами 0,67×0,17×0,21 м, з трирядковим написом на гладко обтесаному лицевому боці. Невдовзі після придбання плити напис опублікував В. Латишев, розгорнутий аналіз пам'ятки, з деякими правками перекладу та датування В. Латишева виконала Є. Скржинська [17]. Датований 1078 р. текст, написаний грецькою мовою, дослідниця переклала: *Почив раб божий Іоанникій монах, він же і будівничий в цьому святому монастирі. Місяця жовтня 23-го (числа), в день 3-й, в час 7-й, року 6587-го, індикту 2-го.* Іоанникія названо «ойкодомом» (гр. οἰκοδομος). Цей термін використано саме в значенні будівничого, і його

не застосовували в значенні розпорядника, опікуна, покровителя монастиря чи ігумена. Зважаючи на незначні розміри плити, вона не могла слугувати надгробком, а радше була вмурованою в стіну біля могили, чи знаходилася поруч із могилою в крипті. Побудований Іоаннікієм монастир знаходився на Таманському півострові, де було віднайдено плиту. Найімовірнішим місцем розташування монастиря була літописна Тмуторокань (гр. Ταμάρχα), що неодноразово згадується в руських та візантійських джерелах. Іоаннікій міг побудувати цей монастир протягом трьох–п’яти десятиліть, що передували даті його смерті, зазначеній у написі. Саме в цей період вкладається документальне свідчення про побудову монастиря біля Тмуторокані, збережене у «Києво-Печерському Патерику». Закономірно, що засвідчений у джерелі XI ст. факт заснування (після 1061 р.) руського монастиря в Тмуторокані, зіставлений зі свідченням про будівничого монастиря з таманської мармурової плити, дав змогу Є. Скржинській дійти логічного висновку, що саме Іоаннікій міг побудувати монастир, заснований Никоном, у 60-х роках XI ст. Дослідниця допускає, що Іоаннікій, збудувавши монастир, залишився в ньому до кінця життя. Отже, датований напис на плиті з іменем Іоаннікія є ще одним важливим джерелом до історії архітектури Русі.

Висновки. Систематизація легендарних свідчень та документальних відомостей про творців архітектурних пам’яток княжої доби доводить, що традиція пошанування місць останнього спочинку майстрів-будівничих була досить поширеною на теренах Русі. Тривалий час після поховання архітекторів пам’ять про них зберігалася у середовищі, близькому до храмів, які вони зводили. Зважаючи на значущість та унікальність таких поховань, відомості про них згодом “обростали” легендарними й фантастичними подробицями. Ці поховання засвідчують високий соціальний статус і суспільну значущість професії будівничого вже у найдавніші періоди української історії.

Меморіальна складова легенд про зведення київських храмів доволі суттєва. Вона наочно засвідчує, що згадки про будівничих храмів були невіддільними від історії цих храмів, а пам’ять про архітекторів побутувала тривалий час. Однак це відбувалося і завдяки згадкам під час служби про ктиторів і добродійців храмів.

Бібліографічний список

1. Диба Ю. Творці монументальної архітектури Русі / Ю.Диба // Буття в мистецтві : зб. наук. праць і матеріалів на пошану Степана Костюка з нагоди 80-річчя. – Львів, 2007. – С. 191–212.
2. Диба Ю. Спадкова професійна діяльність в світлі іменослову будівничих Русі XI–XIV ст. / Ю. Диба // Проблеми теорії і історії

архитектуры Украины : сб. науч. тр. – Одесса, 2012. – Вып. 12. – С. 186–196.

3. Псковские летописи / под ред. А.Н. Насонова. – М., 1955. – Вып. 2. – 364 с.

4. Белецкий В. Д. Церковь Кирилла 1374 г. в Пскове (по материалам археологических раскопок) / В.Д. Белецкий // Культура средневековой Руси. Посвящается 70-летию М. К. Каргера. – Л., 1974. – С. 103–107.

5. Лясота Еріх зі Стеблева. Щоденник : пер. з нім. Галина та Іван Сварники // Жовтень. – 1984. – № 10. – С. 97–110.

6. Франко І. Колядка про святу Софію в Києві // Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – К., 1984. – Т. 42 : Фольклористичні праці. – С. 238–267.

7. Грушевський М. Історія української літератури / М. Грушевський. – К., 1994. – Т. IV : Усна творчість пізніх княжих часів і переходових віків XIII–XVII. – Кн. 2. – 320 с.

8. Про Київську Лавру : етнографічний збірник / Етнографічна комісія НТШ. – Львів, 1902. – Т. XII : Галицько-руські народні легенди / упор. В. Гратюк. – 215 с.

9. Логвин Г. Н. Белокаменный храм XII в с. Василеве / Г.Н. Логвин, Б.А. Тимошук // Памятники культуры СССР : исследования и реставрация. – М., 1961. – Т. 3. – С. 37–50.

10. Тимошук Б. О. Зустріч з легендою / Б.О. Тимошук. – Ужгород, 1974. – 126 с.

11. Станчев С. Надписът на чъргубиля Мостич / С. Станчев, В. Иванова. – София, 1955. – 160 с.

12. Рыбаков Б. А. Русские системы мер длины XI–XV веков (Из истории народных знаний) / Б. А. Рыбаков Б. А. // Советская археология. – М.; Л., 1949. – № 1. – С. 67–91.

13. Полякова Г. Ф. Игра в мельницу в древней Руси / Г.Ф. Полякова, М.В. Фехнер // Slovenská archeológia. – Roč. XXI, číslo 2. – С. 441–444.

14. Потравов А. Фальш-Трувор, или эрзац-аура / А. Потравов, Т. Мельник – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://regionavtica.ru/articles/falsh-truvor_ili_erzac-aura.html.

15. Alecsanri V. Balade adunate ши îndreptate / V. Alecsanri. – Iași, 1852. – Партеа I.

16. Eliade M. Comentarii la Legenda Meșterului Manole / M. Eliade. – București, 1943.

17. Скржинская Е. Ч. Греческая надпись из Тмуторокани / Е. Ч. Скржинская // Византийский временник. – М., 1961. – Т. 18. – С. 74–84.

Дйба Ю. Поховання архітекторів у Давній Русі в світлі українських легенд про будівничих

Наведено історичні та археологічні факти, які демонструють практику збереження пам'яті про архітекторів у княжу добу України. Показано приклади вшанування місць поховань архітекторів на Русі й простежено зв'язок між легендами про архітекторів та історичними реаліями Давньої Русі.

Ключові слова: Русь, архітектори, будівничі, поховання, українські легенди, історичні джерела.

Dyba Y. Burials of architects in ancient rus' in the light of ukrainian legends about builders

Article is paying attention to the historical and archaeological facts that demonstrate the tradition of preserving the memory of the Architects in the princely period of Ukraine. Author analyzes examples of honoring burials Architects in Rus' and traces the connection between the legends about of architects and historical realities of ancient Rus'.

Key words: Rus', architects, builders, burial, Ukrainian legends, historical sources.

Дыба Ю. Погребения архитекторов в Древней Руси в свете украинских легенд о строителях

Наведены исторические и археологические факты, которые демонстрируют практику сохранения памяти об архитекторах в княжеский период Украины. Показаны примеры почитания мест захоронений архитекторов на Руси и прослежена связь между легендами об архитекторах и историческими реаліями Древней Руси.

Ключевые слова: Русь, архитекторы, строители, захоронения, украинские легенды, исторические источники.